

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

PROCEDURAL PRINCIPLES FOR CONDUCTING COVERT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS DURING THE INVESTIGATION OF ORGANIZED DRUG CRIME

Галай А.Ю., аспірант

Одеський державний університет внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0005-5170-6497

У статті розглянуто процесуальні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема окреслено загальні положення та організаційні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування організованої наркозлочинності.

Негласні слідчі (розшукові) дії забезпечують як отримання доказів, так і процесуальне закріплення фактів збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, обставин злочину та доведення участі осіб в організованій групі або злочинній організації.

Визначено, що під час розслідування організованої наркозлочинності найчастіше проводяться такі негласні слідчі (розшукові) дії: а) контроль за вчиненням злочину (оперативна закупка, контрольована поставка); б) аудіо-, відеоконтроль особи; в) аудіо-, відеоконтроль місця; г) спостереження за особою, місцем або річчю; ґ) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування організованої наркозлочинності сприяє: 1) документуванню фактів збуту наркотичних засобів або психотропних речовин; 2) встановленню причетності особи до здійснення збуту наркотичних засобів або психотропних речовин; 3) виявленню місця зберігання, виготовлення, виробництва або переробки наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; 4) виявленню джерел поставки сировини для виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин; 5) встановлення організаторів (лідерів) організованої групи або злочинної організації; 6) встановлення активних учасників організованої групи або злочинної організації та осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів або психотропних речовин; 7) виявлення каналів нелегального переміщення наркотиків.

Розглянуто основні засади фіксації ходу і результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, розслідування, організована наркозлочинність, організована група, злочинна організація.

The article examines the procedural principles of conducting covert investigative (search) actions, in particular, outlines the general provisions and organizational issues of conducting covert investigative (search) actions during the investigation of organized drug crime.

Covert investigative (search) actions ensure both obtaining evidence and procedural consolidation of the facts of the sale of narcotic drugs and psychotropic substances, the circumstances of the crime and proving the participation of individuals in an organized group or criminal organization.

It has been determined that during the investigation of organized drug crime, the following covert investigative (search) actions are most often carried out: a) control over the commission of a crime (operational purchase, controlled delivery); b) audio, video surveillance of a person; c) audio, video surveillance of a place; d) surveillance of a person, place or thing; e) determination of the location of a radio-electronic device.

Conducting a covert investigative (search) actions during the investigation of organized drug crime contributes to: 1) documenting the facts of the sale of narcotic drugs or psychotropic substances; 2) establishing the involvement of a person in the sale of narcotic drugs or psychotropic substances; 3) identifying the place of storage, manufacture, production or processing of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors; 4) identifying sources of supply of raw materials for the manufacture of narcotic drugs or psychotropic substances; 5) identifying the organizers (leaders) of an organized group or criminal organization; 6) identifying active participants in an organized group or criminal organization and persons involved in the illegal circulation of narcotic drugs or psychotropic substances; 7) identifying channels of illegal drug movement. The main principles of recording the course and results of covert investigative (search) actions are considered.

Key words: covert investigative (search) actions, investigation, organized drug crime, organized group, criminal organization.

Постановка проблеми. Одним із завдань Національної поліції є протидія злочинності, що передбачає виявлення і припинення кримінальних правопорушень, запобігання злочинним проявам, розслідування злочинів та розкриття організованої злочинної діяльності, що здійснюється за допомогою проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д).

Необхідність проведення НС(Р)Д під час розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчиняються організованими групами або злочинними організаціями пояснюється, перш за все, специфікою організованої наркозлочинності, що полягає у конспірації злочинної діяльності, планування і організованого характеру вчинення злочинів, а також використанні корумпованих зв'язків з метою здійснення протидії розслідуванню. Крім того, досить часто за результатами проведення слідчих (розшукових) дій неможливо встановити організаторів (лідерів) та учасників організованої групи або злочинної організації і довести їх причетність до вчинення злочинів, встановити механізм злочинної діяльності, що охоплює сукупність дій із налагодження функціонування і діяльності організованої групи або злочинної організації

з незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. А тому, виявити і задокументувати таку діяльність, встановити організаторів (лідерів) та учасників організованої групи або злочинної організації, а також викрити факти взаємодії учасників організованої групи або злочинної організації з представниками правоохоронних або державних органів з метою приховання протиправної діяльності або здійснення протидії виявленню організованої наркозлочинності є можливим лише під час проведення НС(Р)Д.

Метою статті є вивчення процесуальних засад проведення НС(Р)Д, визначення НС(Р)Д, які доцільно проводити під час розслідування організованої наркозлочинності та їх значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття, значення, організаційно-підготовчі заходи та специфіка проведення НС(Р)Д під час досудового розслідування досліджені такими науковцями як Грень В.В., Крамаренко Ю.М., Крет Г.Р., Олексенко В.Г., Сачко О.В., Тітова Н.В., Тіщенко В.В. та ін. Організаційно-правові аспекти контролю за вчиненням злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів детально розглянуті Головиним Д.В. та Корнієнком М.В.

Під час написання статті використовувались загальні та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема емпіричні методи (опис), теоретичні методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція).

Виклад основного матеріалу. Метою оперативно-розшукових заходів є пошук, фіксація фактичних даних про події та осіб, які мають відношення до злочину [1, с. 160], а НС(Р)Д, в свою чергу, забезпечують як отримання доказів, так і процесуальне закріплення фактів збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, обставин злочину та доведення участі осіб в організованій групі або злочинній організації.

Правову основу проведення НС(Р)Д складають Конституція України, Глава 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), Закон України «Про державну таємницю», Закон України «Про прокуратуру», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5, а також інші нормативно-правові акти та міжнародні договори.

Главою 21 КПК України визначено процесуальні аспекти проведення НС(Р)Д, а Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні окреслено загальні засади та єдині вимоги до організації проведення НС(Р)Д слідчими органів досудового розслідування або за їх дорученням чи дорученням прокурора уповноваженими оперативними підрозділами, а також використання їх результатів у кримінальному провадженні [7].

Відповідно до ст. 246 КПК України НС(Р)Д – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. НС(Р)Д проводиться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [5]. Важливою ознакою НС(Р)Д є їх негласність, що передбачає нерозголошення інформації про підготовку та учасників проведення НС(Р)Д, а також конспірації, що забезпечує документування кримінального правопорушення безпосередньо під час його вчинення або планування.

Крамаренко Ю.М., Скок О.С., Шевченко Т.В., Хашев В.Г. акцентують увагу на тому, що саме НС(Р)Д є «проблемним» місцем в системі доказів у кримінальному провадженні та їх проведення, оформлення та оцінка як доказів викликає найбільше дискусій та суперечностей серед практиків та науковців. Для того щоб результати негласних заходів стали доказами у кримінальному провадженні оперативним та слідчим працівникам необхідно забезпечувати суворе дотримання закону щодо підстав і порядку проведення, а також наявності власних повноважень [10, с. 178]. Відтак, для проведення НС(Р)Д необхідні достатні підстави, а саме: 1) вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину; 2) неможливість отримати докази іншим шляхом (за допомогою слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів). Зважаючи на те, що НС(Р)Д пов'язані із порушенням конституційних прав людини і громадянина, їх проведення можливе тільки за ухвалою слідчого судді про надання дозволу на проведення НС(Р)Д та у строки, зазначені у відповідній ухвалі, крім випадків, передбачених ст. 250 КПК України.

Результати опитування слідчих та оперативних працівників підрозділів Національної поліції свідчать про

те, що під час розслідування організованої наркозлочинності найчастіше проводяться такі НС(Р)Д: а) контроль за вчиненням злочину (оперативна закупка, контрольована поставка); б) аудіо-, відеоконтроль особи; в) аудіо-, відеоконтроль місця; г) спостереження за особою, місцем або річчю; ґ) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Відповідно до КПК України контроль за вчиненням злочину є НС(Р)Д, яка здійснюється у випадках, якщо є підстави вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах як: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину. Важливою умовою проведення цієї НС(Р)Д є заборона провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобути в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні [5]. Однак, огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення вказує на те, що контроль за вчиненням злочинів у формі оперативної закупки наркотичних засобів не є провокацією злочинів, якщо пропозиція таємного агента була лише загальним абстрактним виразом готовності цього агента заплатити певну суму грошей за поставлені наркотичні засоби, а засуджений після цього добровільно продовжує спілкуватися з таємним агентом, щоб отримати особисту користь від абстрактної готовності «покупця» купувати наркотичні засоби [6, с. 43].

За своєю сутністю всі форми контролю за вчиненням злочину (окрім контрольованої закупки) – це операції, оскільки є комплексом негласних заходів, об'єднаних єдиною метою і планом. Саме тому підготовчий етап її проведення має певну специфіку, передусім пов'язану з необхідністю передбачення в плані мети, завдання, сил і засобів НС(Р)Д; заходів із забезпечення конспірації та безпеки учасників; грошового й матеріально-технічного забезпечення; дій щодо документування злочинної діяльності; форм взаємодії з оперативними підрозділами, що спеціалізуються на кваліфікованому проведенні зазначених дій. Планом передбачається формування штабу і груп прикриття, спостереження й затримання з кола працівників оперативного підрозділу [4, с. 339].

Результати опитування слідчих та оперативних працівників підрозділів Національної поліції свідчать про те, що під час розслідування організованої наркозлочинності контроль за вчиненням злочину здійснюється у формах: а) контрольованої поставки; б) оперативної закупки.

Висока латентність наркозлочинів обумовлює необхідність застосування негласних заходів, зокрема, в межах контролю за вчиненням злочину. Однією з дієвих форм контролю за вчиненням злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що дозволяє здійснити встановлення осіб, які займаються незаконним збутом таких засобів і речовин, є оперативна закупка. Варто наголосити, що саме ця форма є найбільш часто застосованою та ефективною щодо досягнення мети кримінального провадження [2, с. 73].

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обігу якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила [7]. Основним завданням

оперативної закупки є фіксація факту збуту предметів, речей, речовин, обіг яких обмежений чи заборонений чинним законодавством. Це можуть бути такі предмети закупівлі, як зброя, боєприпаси, вибухові речовини та засоби вибуху, бойові отруйні речовини; наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря); спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації тощо. Безпосередніми закупниками можуть виступати працівники оперативних підрозділів (гласні й негласні, штатні та позаштатні), а також інші особи, які за власною згодою залучаються до проведення НС(Р)Д [4, с. 341]. Під час розслідування організованої наркозлочинності у ході проведення оперативної закупки здійснюється збут реальних наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, які є забороненими у вільному обігу та підлягають вилученню при проведенні НС(Р)Д.

Організаційно-тактичні заходи передбачають планування і підготовку проведення оперативної закупки, що полягає у встановленні інформації про особу збувальника та налагодження з нею зв'язку, визначення місця і часу збуту, підготовки засобів фіксації НС(Р)Д, визначення кола учасників, які братимуть участь у її реалізації, а саме покупки наркотичних засобів або психотропних речовин у збувальника та осіб, які здійснюватимуть фіксацію ходу НС(Р)Д і затримання злочинця.

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [7]. Метою контрольної поставки є виявлення, попередження, припинення, розкриття злочинів і осіб, що їх готують або скоїли, забезпечення кримінального судочинства, а також здобування інформації про події або дії, що створюють загрозу державній, військовій, економічній або екологічній безпеці України [9, с. 147]. Вказана НС(Р)Д надає можливість виявити канали нелегального переміщення наркотичних засобів або психотропних речовин, встановити осіб, причетних до вказаної діяльності та задокументувати факт вчинення злочину у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Завдання контрольованої поставки: визначення та знешкодження каналів постачання товарів, предметів і речовин; установлення протиправного механізму й ланцюга їх переміщення, відправників та одержувачів предметів постачання; виявлення й вилучення предметів поставки або заміни їх частково чи повністю легальним вантажем; вилучення коштів, що були предметом злочинної діяльності; визначення пунктів зберігання, виготовлення, переробки, упакування і збуту товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених для обігу [4, с. 339].

Корнієнко М.В., Головін Д.В. надають класифікацію контрольованої поставки за територіальним критерієм:

1) внутрішня контрольована поставка наркотичних засобів та психотропних речовин (передбачає комплекс заходів, які здійснюються в межах території держави, а відтак не передбачає задіяння міжнародних зв'язків, взаємодії з митними органами тощо);

2) зовнішня контрольована поставка наркотичних засобів та психотропних речовин (така контрольована поставка передбачає переміщення наркотичних засобів або психотропних речовин через державний кордон, а відтак передбачає необхідність залучення до проведення заходу правоохоронних органів іноземних держав, що потребує наявності відповідних договорів про співпрацю та правову допомогу, а також залучення митних органів);

3) транзитна контрольована поставка наркотичних засобів та психотропних речовин (пов'язана з перетинанням наркотичними засобами або психотропними речовинами державного кордону та їх переміщенням територією України, що здійснюється за запитами іноземних правоохоронних органів) [2, с. 93].

В свою чергу, Сачко О.В. розглядає види контрольованих поставок в залежності від способу спостереження за «контрольованим предметом»: 1) в яких ведеться спостереження за вантажними перевезеннями (на залізничному, морському, річковому, автомобільному, авіаційному транспорті, в тому числі у схованках); 2) в яких здійснюється спостереження за поштовими відправленнями (листи, бандеролі, посилки, у тому числі й на підставі адреси), 3) за багажем і вантажем, що переміщуються в супроводі кур'єрів або під виглядом інших предметів і товарів. За способом контролювання предмета поставки власником вантажу, вони поділяються на: 1) супроводжувані, тобто контрольований правоохоронними органами предмет міститься серед речей, у вантажі або багажі, що вирушив разом із власником або іншою особою, або безпосередньо у відкритому їхньому супроводі; 2) несупроводжувані, коли контрольований предмет міститься у вантажі, багажі або поштовому відправленні без супроводження [9, с. 147-148].

Корнієнко М.В., Головін Д.В. окреслили етапи проведення цієї форми контролю за вчиненням наркозлочинів. Першою стадією контрольованої поставки є отримання та аналіз інформації щодо незаконного переміщення наркотичних засобів чи психотропних речовин; виявлення фактів незаконного обігу вказаних речовин і засобів. Повнота та всебічний характер отриманих даних є фактором ефективного проведення цієї форми контролю за вчиненням наркозлочинів. Цю стадію контрольованої поставки можна позначити терміном «організаційно-інформаційна». Другим етапом здійснення контрольованої поставки є безпосередньо комплекс заходів, пов'язаних з фіксуванням самого переміщення означених речовин і засобів, фіксацію злочинної діяльності винних осіб з документальним оформленням відповідних результатів НС(Р)Д. Успішне здійснення цього етапу контрольованої поставки є фактором забезпечення доказової бази у кримінальному провадженні. Цю стадію контрольованої поставки можна позначити терміном «практична». Третім етапом здійснення контрольованої поставки є вжиття заходів державного примусу до винних осіб, вилучення наркотичних засобів і психотропних речовин тощо. Цю стадію контрольованої поставки можна позначити поняттям «результативно-заклучна» [2, с. 97]. Важливим під час проведення цієї НС(Р)Д є дотримання вимог законодавства щодо фіксації ходу і результатів проведення контрольованої поставки з метою використання їх у кримінальному провадженні та неможливості визнання отриманих під час реалізації НС(Р)Д доказів недопустимими.

Організація і проведення контрольованої поставки і оперативної закупки товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, зокрема наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів здійснюється уповноваженими оперативними підрозділами відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [8].

Аудіо-, відеоконтроль особи полягає в негласній (без відома особи) фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо [7]. Ця НС(Р)Д є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування [5]. Вказана НС(Р)Д може проводитись з метою

встановлення можливих місць відвідування, пересування або перебування особи, що здійснює збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також може бути причетна до участі в організованій групі або злочинній організації.

Проведення цього заходу допомагає виявляти та фіксувати інформацію, що свідчить про підготовку або вчинення окремими особами тяжких та особливо тяжких злочинів; з'ясовувати місця збереження предметів, документів, а також інших матеріалів, що становлять інтерес для органів досудового розслідування. Відеозапис дає змогу більш детально вивчити дії контрольованих осіб, одержувати зображення предметів, що знаходяться в контрольованому об'єкті, тобто отримувати максимально об'єктивну інформацію, яка стосується протиправної діяльності підозрюваного або обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення [4, с. 331].

Під час розслідування організованої наркозлочинності аудіо-, відеоконтроль особи, причетної до організованої групи або злочинної організації або такої, що здійснює збут наркотичних засобів і психотропних речовин надає інформацію про коло спілкування злочинця, осіб, у яких він отримував наркотичні засоби або психотропні речовини для їх подальшого збуту, плату за здійснювану роботу або завдання; можливі місця виготовлення і зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; підготовку або вчинення інших кримінальних правопорушень, а також осіб, які систематично вживають наркотики і можуть володіти інформацією про механізм злочинної діяльності та осіб, причетних до її здійснення.

Аудіо-, відеоконтроль місця як різновид НС(Р)Д може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження [5]. Вказана НС(Р)Д полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб [7]. Під час розслідування злочинів за фактом незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, аудіо-, відеоконтроль місця проводиться з метою фіксації відомостей, отриманих під час зустрічей окремих учасників організованої групи або злочинної організації, а саме розмов останніх щодо планування вчинення злочинів, учасників організованої групи або злочинної організації, розподілу грошових коштів, протидії розслідуванню тощо.

Аудіо-, відеоконтроль місця відрізняється від аналогічної НС(Р)Д з аудіоконтролю та відеоконтролю особи передусім місцем її проведення, а також організаційно-тактичними особливостями здійснення. Аудіо-, відеоконтроль місця може проводитись у громадських місцях і місцях загального користування, доступ до яких необмежений, тобто всередині публічно доступних місць, до яких можна увійти або в яких можна перебувати на правових підставах без відома їхніх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб (кінотеатри, кафе, ресторани тощо). Приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону, мають статус публічно доступних для проведення цієї НС(Р)Д [4, с. 335-336]. Таким чином, відповідна слідча дія може проводитись у місцях імовірного перебування або появи осіб, які підозрюються у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину (стадіонах, майданах, театрах, кінотеа-

трах, кафе, ресторанах, супермаркетах тощо). Як аудіо-, відеоконтроль особи неможливий без вивчення і фіксації місця її перебування, так і аудіо-, відеоконтроль місця юридично нікчемний без контролю людини як суб'єкта злочину, фіксація дій чи бездіяльності якої може стати доказовою діяльністю [11, с. 609].

Унікальність аудіо-, відеоконтролю особи полягає у тому, що вона проводиться відносно певної особи як у публічно доступних, так і публічно недоступних місцях, і коли учасники спілкування впевнені, що спілкування є приватним, без участі інших осіб, які не входять в коло приватного спілкування. Приватне спілкування включає у собі відсутність публічності, з боку інших осіб та відсутність спеціальних записуючих технічних засобів [12, с. 134]. Перед проведенням цієї НС(Р)Д важливим є вивчення осіб, що причетні до організованої групи або злочинної організації, місць, де вони найчастіше перебувають, коло спілкування, зустрічей з особами, що здійснюють збут наркотичних засобів або психотропних речовин та іншими учасниками організованої групи або злочинної організації.

Науковці вказують і на недоліки у проведенні вказаної НС(Р)Д. Поширеними у слідчій практиці є випадки здійснення аудіо-, відеоконтролю особи, що перебуває під контролем співробітників правоохоронних органів, в ході якого відбувається фіксація з використанням технічних засобів розмови цієї особи з такими співробітниками. У судовій практиці проведення аудіо-, відеоконтролю особи за наведених умов визнаються порушенням вимог кримінального процесуального закону, що призводять до визнання недопустимими доказів, отриманих в результаті проведення цієї НС(Р)Д [3, с. 369].

Спостереження за особою в публічно доступних місцях полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження [7]. Вказана НС(Р)Д проводиться для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитись візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження [5].

Вказана НС(Р)Д може здійснюватись з метою негласного спостереження, слідкування за особами, підозрюваними у вчиненні тяжких або особливо тяжких злочинів (об'єктів спостереження), місцями їхнього постійного проживання чи тимчасового перебування, за їхньою поведінкою, а також транспортними засобами, які вони використовують. Візуальне спостереження спрямовано на отримання об'єктивної інформації про злочинну діяльність окремих осіб, їхніх співучасників, виявлення зв'язків цих осіб, установлення місцезнаходження осіб, які розшукуються органами досудового розслідування чи судом, з'ясування обставин безвісного зникнення людей, а також установлення місць зберігання знарядь, предметів учинення злочинів і незаконно добутого майна. Візуальне спостереження за конкретною особою завжди має на меті пошук і фіксацію відомостей, що можуть використовуватись у доказуванні, а також здійснюється для забезпечення інших слідчих і процесуальних дій: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, оперативної закупки, контрольованої поставки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину, затримання підозрюваного тощо [4, с. 336].

Перед проведенням візуального спостереження необхідним є здійснення організаційно-тактичних заходів,

що полягають у: 1) визначенні особи, місця або речей, за якими планується здійснення візуального спостереження; 2) визначенні осіб, які будуть здійснювати візуальне спостереження; 3) забезпечення конспірації осіб, що здійснюватимуть візуальне спостереження та неможливості їх викриття; 4) підготовка засобів фіксації НС(Р)Д.

Відповідно до ст. 275 КПК України під час проведення НС(Р)Д слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення НС(Р)Д у випадках, передбачених КПК України [5]. Так, окрему увагу при розслідуванні організованої наркозлочинності займає конфіденційне співробітництво, яке здійснюється шляхом вербування осіб з числа учасників організованої групи або злочинної організації. Від таких осіб (інформаторів або агентів) можливим є отримання інформації про організаторів (лідерів) організованої групи або злочинної організації, місця зустрічі окремих учасників, джерела отримання сировини для виготовлення наркотиків, місце їх виготовлення або переробки, канали переміщення або збуту наркотичних засобів і психотропних речовин. Під час конфіденційного співробітництва працівники оперативних підрозділів отримують інформацію, яка надає можливість визначити осіб для подальшого проведення аудіо-, відеоконтролю, візуального спостереження, оперативної закупки, а також місць, в яких доцільно проводити НС(Р)Д.

Слід акцентувати увагу на тому, що використання результатів НС(Р)Д у кримінальному провадженні та визнання отриманих під час проведення НС(Р)Д матеріалів належними та допустимими доказами залежить від правильного оформлення НС(Р)Д. Відповідно до ст. 252 КПК фіксація ходу і результатів НС(Р)Д повинна

відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України. За результатами проведення НС(Р)Д складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки [5]. Як правило, під час проведення НС(Р)Д складається протокол, у якому фіксується уся інформація щодо ходу і результатів проведення НС(Р)Д, а саме: 1) точний час проведення НС(Р)Д; 2) особа або місце щодо яких проводиться НС(Р)Д; 3) технічні засоби, які використовуються під час проведення НС(Р)Д; 4) отримана інформація з її детальним описом (характер дій, зміст розмов, переміщення осіб або речей тощо). До протоколу додаються матеріальні носії інформації, які містять зафіксовані аудіо- або відеоматеріали, отримані під час проведення НС(Р)Д.

Висновки. Отже, проведення НС(Р)Д у кримінальних провадженнях щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, вчинених організованими групами або злочинними організаціями сприяє: 1) документуванню фактів збуту наркотичних засобів або психотропних речовин; 2) встановленню причетності особи до здійснення збуту наркотичних засобів або психотропних речовин; 3) виявлення місця зберігання, виготовлення, виробництва або переробки наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; 4) виявлення джерел поставки сировини для виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин; 5) встановлення організаторів (лідерів) організованої групи або злочинної організації; 6) встановлення активних учасників організованої групи або злочинної організації та осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів або психотропних речовин; 7) виявлення каналів нелегального переміщення наркотиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грень В.В. Особливості документування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів: оперативно-розшуковий аспект // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 3. С. 160-162. URL: http://lsei.org.ua/3_2017/47.pdf (дата звернення: 19.03.2025)
2. Корнієнко М.В., Головін Д.В. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: організаційно-правові аспекти: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 188 с. URL: <https://dspace.odu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a989c1ec-41fa-4a88-a168-eea6bd4fbc71/content> (дата звернення: 24.03.2025)
3. Крет Г.Р. Загальні положення проведення аудіо-, відеоконтролю особи. С. 367-370. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d3bc5d86-1edd-49a0-aef6-14095e5dedea/content> (дата звернення: 18.03.2025)
4. Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тіщенко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 556 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 17.03.2025)
6. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення: рішення, внесені до ЄДРСР за період з 2018 року по травень 2020 року. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-236513107/236513107> (дата звернення: 18.03.2025).
7. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 17.03.2025)
8. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 17.03.2025)
9. Сачко О.В. Контрольна поставка та контрольна закупка як ефективні методи безпосереднього виявлення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів // *Право і суспільство*. 2013. № 5. С. 144-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_5_26 (дата звернення: 25.03.2025)
10. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні та закордоном: монограф. / Ю. М. Крамаренко та ін. Дніпро: ДДУВС, 2022. 216 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9736/1/%d0%9c%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82_%d0%9a%d1%80%d0%b0%d0%bc%d0%b0%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be_%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d0%b8%d1%8f.pdf (дата звернення: 22.03.2025)
11. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2021. 1110 с.
12. Тітова Н.В. Аудіо-, відеоконтроль особи як засіб встановлення події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 82 (3). С. 131-136. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/305744/297297> (дата звернення: 23.03.2025)